

Умственото движение въ XVIII вѣкъ, вѣкъ на засилената просвѣта, продължи да прилага този новъ мирогледъ. Нечуванитѣ успѣхи на природознанието даваха мощенъ тласкъ на идеята за подобрене на живота и за побеждаване на тъмнитѣ обществени сили — чрезъ единъ новъ хуманизъмъ, отстранилъ „готическото“ варварство. Както казваше Кондорсе, една година преди избухване на великата революция: „Човѣшкиятъ духъ, станалъ неспокоенъ въ своитѣ вериги, разхлаби всички и разкъса нѣкои, подложи на критика всички мнения, обори всички заблуди, подложи на провѣрка всички стари обичаи, и така всички духове придобиха неподозиранъ стремежъ къмъ свобода.“ Новото умствено движение намѣри своитѣ признати апостоли, дали една по-висока идея за гения въ областъта на научната мисль и за смѣлостъта на духовнитѣ водачи. Волтеръ, като вдѣхновенъ поклонникъ на разума, врагъ на религиозния фанатизъмъ (не по-малко, обаче, и на атеизма) и защитникъ на справедливостъта и търпимостъта, на духовната свобода и на човѣшкото достоинство; Монтескьо, като теоретикъ на едно разумно законодателство, основано на естествени и исторически условия, при което като идеалъ на управлението се поставя английскиятъ конституционализъмъ, съ своето тройно раздѣление на властъта; Даланберъ, като идеологъ на една философия, която трѣбва да бѣде само наука за фактитѣ, за емпирически достъпното, и която се държи скептически къмъ вѣрата по откровение; Олбакъ, като привърженикъ на философския материализъмъ и детерминизъмъ и откритъ обвинителъ на религиитѣ по откровение, които били създадени отъ жреци-спекуланти, въ ущърбъ на здравия моралъ и свободата на съвѣстъта: — ето нѣкои отъ най-издигнатитѣ или най-влиятелнитѣ представители на новото свѣто-разбиране, дошли да отключатъ енергията на потиснатитѣ народни маси и да вдѣхновятъ най-смѣлитѣ за борба противъ невежество и тирания. Къмъ тѣхъ идваха и други безпощадни критици на старото и проповѣдници на разумнитѣ реформи, каквото Дидро, екстатичниятъ поклонникъ на „истината, доброто и красивото“ и застъпникъ (въ редактираната отъ него Енциклопедия, 1751—1772) на натуралистическия монизъмъ; Русо, доколкото изисква възвръщане къмъ природата, възпитание въ съгласие съ естественитѣ закони и премахване на робскитѣ вериги, които обвързватъ човѣка при стария